

Straipsnio tęsinys (pradžia – Nr. 1 (188))

Oficialus Lietuvos Respublikos prašymas priimti į NATO

Doc. dr. Feliksas Žigaras

Ėmus laikytis nuoseklios integracijos į NATO politikos, **1994 m. sausio 4 d.**, NATO šalių viršūnių susitikimo Briuselyje išvakarėse, Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas išsiuntė laišką NATO generaliniam sekretoriui Manfredui Wörneriui su oficialiu prašymu priimti Lietuvą į Aljansą. Laiške rašoma:

„Lietuvos Respublikos vardu pareiškiu, kad Lietuva tvirtai laikosi Šiaurės Atlanto sutartyje išdėstytų vertybių ir įsipareigojimų ir, norėdama prisijungti prie Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos, siekia prisidėti prie Šiaurės Atlanto regiono saugumo.

Lietuvos Respublika visiškai supranta narystės Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje įsipareigojimų mastą ir, norėdama juos įgyvendinti, įsipareigoja imtis atitinkamų vidaus teisinių ir organizacinių veiksmų.

Todėl Lietuvos Respublikos vardu norėčiau pakviesti Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos delegaciją atvykti į Lietuvą ir susipažinti su Lietuvos Respublikos daroma pažanga įgyvendinant Šiaurės Atlanto regione saugumo didinimui būtinus reikalavimus.

Lietuvos pozicija dėl narystės NATO nėra nukreipta prieš kaimynines valstybes ar kitas Europos šalis. Kiekvienai jų naujosiose mūsų kontinento saugumo struktūrose turėtų būti vietos. Mes teigiamai vertiname „Partnerystės taikos labui“ iniciatyvą. Kaip ir anksčiau, remiame Baltijos šalių bendradarbiavimą visose srityse, įskaitant gynybą, bei saugumo ir stabilumo visame Baltijos jūros regione skatinimą.

Lietuvos Respublikos vardu maloniai prašau šį laišką perduoti Šiaurės Atlanto Tarybos nariams ir tikiuosi, kad šis klausimas bus atitinkamai išnagrinėtas ir apsvarstytas.

Su pagarba
ALGIRDAS BRAZAUSKAS“ [1, 2].

Šis prašymas sutapo su intensyviomis vidinėmis NATO diskusijomis dėl Aljanso plėtros į Rytus. 1994 m. sausio 10–11 d. NATO valstybių vyriausybės vadovų aukščiausio lygio susitikime Briuselyje patvirtinta NATO atvirų durų politika. Susitikimo metu taip pat buvo priimtas JAV inicijuotas programos „**Partnerystė taikos labui**“ (angl. „*Partnership for Peace*“, PfP) kvietimas ir Pagrindų dokumentas (angl. *Framework Document*)¹.

„Partnerystė taikos labui“ – tai pagrindinė NATO iniciatyva, kurios tikslas – didinti tarpusavio pasitikėjimą, plėsti bendradarbiavimą ir stiprinti saugumą. Ši programa skirta valstybėms, dalyvaujančioms Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos (NACC)² veikloje, ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) šalims. Joms buvo pasiūlyta partnerystė su valstybėmis NATO narėmis. NACC kvietė valstybes partneres dalyvauti politinių ir karinių NATO institucijų, susijusių su partneryste, veikloje. Tokios partnerystės tikslas – plėsti ir intensyvinti politinį bei karinį bendradarbiavimą visoje Europoje, didinti stabilumą, mažinti grėsmę taikai ir stiprinti tarpusavio ryšius praktiškai bendradarbiaujant ir laikantis demokratijos principų.

1994 m. sausio 27 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Brazauskas oficialaus vizito NATO būstinėje metu pasirašė programos „Partnerystė taikos labui“ kvietimą bei Pagrindų dokumentą ir pateikė Pristatomąjį dokumentą (angl. *Presentation Document*), kur išdėstė savo pagrindinius tikslus. ***Nuo to laiko imta laikytis nuoseklios integracijos į NATO politikos.***

¹ Prisijungti prie programos „Partnerystė taikos labui“ buvo pakviestos visos Europos valstybės, dalyvaujančios Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo taryboje (angl. *The North Atlantic Cooperation Council*, NACC). Taip pat buvo pakviestos valstybės, dalyvaujančios Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijoje (dabar – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, ESBO), kurios norėjo bendradarbiauti su NATO. Kvietimą dalyvauti programoje priėmė 30 valstybių. Dalyvavimas programoje „Partnerystė taikos labui“ nereiškė šalims narystės NATO struktūrose, bet Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos pavyzdys parodė, kad tai gali palengvinti stojimą į Aljansą.

² Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo taryba (angl. *The North Atlantic Cooperation Council*, NACC) – NATO institucija, įkurta 1991 m. gruodžio 20 d. kaip NATO bei Rytų ir Vidurio Europos šalių konsultacinis forumas. 1992 m. prie NACC prisijungė Albanija ir Gruzija (dabar – Sakartvelas). 1997 m. gegužės 30 d. vietoj NACC įkurta Euroatlantinės partnerystės taryba.

Kovo 11 d. Lietuva pasirašė karinio bendradarbiavimo sutartį su NATO nare Danija. Tai buvo pirmoji tokio pobūdžio sutartis su NATO valstybe.

Baltijos valstybių prezidentai (Lietuvos – A. Brazauskas, Latvijos – Guntis Ulmanis, Estijos – Lenartas Meris), susitikę 1994 m. kovo 25 d. Palangoje, pasirašė Sutartį dėl Baltijos valstybių prezidentų aukščiausio lygio susitikimų, kurioje pabrėžiama, kad Baltijos valstybių prezidentų aukščiausio lygio susitikimai yra konsultacinė ir koordinacinė Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentų institucija. Tokių susitikimų tikslas – plėtoti glaudesnę bendradarbiavimą tarp Baltijos valstybių, koordinuoti savo strategijas saugumo ir užsienio politikos klausimais, taip pat spręsti kitas problemas, turinčias įtakos trišaliams santykiams. Baltijos valstybių prezidentų susitikimų darbas vyko trijų prezidentų sesijų metu [3]. Dokumentai, kuriuose išreiškiama bendra Baltijos valstybių pozicija ir noras greičiau integruotis į ES ir NATO buvo priimami beveik kiekviename Baltijos valstybių prezidentų susitikime.

Trys Baltijos valstybių prezidentai priėmė pareiškimą „Dėl savitarpio ir regioninio bendradarbiavimo plėtojimo“, kuriame pabrėžta, kad Baltijos valstybės, bendrai derinančios savo veiksmus ir egzistuojančias galimybes, sieks koordinuoti savo užsienio politiką, ypač stiprinant ryšius su Europos politinėmis, ekonominėmis bei saugumo struktūromis [4]. Jie taip pat priėmė pareiškimą „Dėl veiksmų koordinacijos plėtojant ryšius su Europos Sąjunga, NATO, kitomis tarptautinėmis struktūromis, taip pat stiprinant stabilumą Europoje“, kuriame sakoma: *„Mes pareiškėme savo įsitikinimą, kad suaktyvėjęs bendradarbiavimas su NATO „Partnerystės taikos labui“ programoje toliau didins saugumą ir palengvins Baltijos valstybių tapsmą visateisėmis bloko narėmis. Todėl mes pabrėžėme neseniai paskelbto prezidento B. Klintono sprendimo panaikinti ginklų prekybos embargą trims Baltijos valstybėms svarbą, nes tai patvirtina greitą pažangą, pasiektą atkuriant demokratines institucijas ir perėinant į rinkos ekonomiką mūsų šalyse.*

<...> Mes taip pat pabrėžėme Ukrainos nutarimo prisijungti prie NATO „Partnerystės taikos labui“ programos svarbą ir pareiškėme įsitikinimą, kad Ukraina vaidins vis svarbesnį vaidmenį, garantuo-

jant ilgalaikį saugumą bei stabilumą Europoje, ir ypač netoli Baltijos jūros regiono.

Neseniai tarp Ukrainos ir Lietuvos, taip pat tarp Ukrainos ir Estijos pasirašytos dvišalės sutartys sudaro rimtą pagrindą tolesniam santykių su Ukraina plėtojimui ekonomikos, kultūros bei saugumo srityse.

Mes dar kartą patvirtiname savo įsitikinimą, kad visos Rusijos karinės pajėgos turi būti išvestos iš Estijos bei Latvijos iki 1994 metų rugpjūčio 31 dienos. Mes paraginome tarptautinę bendriją toliau stebėti esamą padėtį, kad šios datos būtų laikomasi. Estijos ir Lietuvos prezidentai pasveikino paskutiniajame Latvijos ir Rusijos derybų raunde pasiektą susitarimą dėl kariuomenės išvedimo“ [5].

1994 m. gegužės 25 d., buvo atidarytas Lietuvos biuras prie NATO, kuris, intensyvėjant Lietuvos ir NATO bendradarbiavimui, 1997 m. rugpjūčio 4 d. buvo reorganizuotas į aukštesnio rango nuolatinę atstovybę – Lietuvos misiją prie NATO.

1994 m. birželio 10 d. Lietuva įteikė NATO Pristatomąjį dokumentą, kuriame pateikė integracijos į Aliansą strategiją: Lietuvos saugumo ir gynybos sistemos kūrimo, dalyvavimo Europoje konfliktų prevencijos ir krizių valdymo veikloje, susipažinimo su NATO politinėmis ir karinėmis struktūromis, įsitraukimo į jų veiklą gaires bei planus.

Jau birželio 13 d. Briuselyje Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasirašė su NATO Saugumo susitarimą, kuriame pabrėžiama, kad, atsižvelgdama į tai, jog Lietuvos Respublika yra Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos ir programos „Partnerystė taikos labui“ dalyvė, sutinka konsultuotis politiniais ir su saugumu susijusiais klausimais, plėtoti ir stiprinti politinį ir karinį bendradarbiavimą Europoje, supranta, kad, šalims efektyviai bendradarbiaujant šiais klausimais, reikia keistis svarbia ir (arba) konfidencialia informacija [6].

Pirmą kartą istorijoje Latviją 1994 m. liepos 6 d. aplankė JAV prezidentas B. Clintonas. Susitikime su JAV prezidentu dalyvavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentai – A. Brazauskas, G. Ulmanis ir L. Meris.

JAV prezidentas B. Clintonas pasidžiaugė tuo, kad Estija, Latvija ir Lietuva pirmosios prisijungė prie programos „Partnerystė

taikos labui“ ir jau kuria bendrą Baltijos taikos palaikymo batalioną. Jo teigimu, remti Baltijos valstybių integraciją į Vakarų pasaulio struktūras yra JAV derybų prioritetas. Prezidentas B. Clintonas taip pat kalbėjo apie JAV ir Lietuvos bendradarbiavimą telekomunikacijų srityje ir pareiškė, kad JAV dalyvavimas ekonominės pagalbos fonde per 7 metus atneš 15 mln. dolerių pelną, kuris padės vystyti Baltijos valstybių ekonomiką.

Latvijos prezidentas G. Ulmanis pabrėžė, kad prezidento B. Clintono vizitas – didelis įvykis Baltijos valstybėms. Jo teigimu, susitikime ne bendromis frazėmis, o itin detaliai buvo aptarti ne tik ekonominiai, bet ir kiti valstybiniai reikalai. Anot prezidento G. Ulmanio, susitikime išreikštas pageidavimas, kad programos „Partnerystė taikos labui“ dalyviai susitiktų ir aptartų savo veiklos sritis, o šios programos sutartis turėtų būti pirmoji pakopa vieningant Europą kolektyvinio saugumo pagrindu. Susitikime, kalbant apie Baltijos šalių ekonominę nepriklausomybę, buvo paminėti dujų ir elektros gamybos klausimai. Taip pat buvo aptartas švietimo sistemos modelis Baltijos valstybėse bei galimybės siųsti šių valstybių studentus į kitas šalis, tarp jų ir JAV. Pasak G. Ulmanio, buvo kalbama apie apsiginklavimą ir kariuomenės kūrimą, taip pat kriminogeninę situaciją Baltijos valstybėse. Dėl šių valstybių santykių su Rusija nutarta, kad jie turi būti abipusiškai naudingi, atsižvelgiant į šalių ekonominę naudą bei kitataučių gyventojų interesus.

Prezidentas B. Clintonas pabrėžė, kad jis išsakė Rusijos prezidentui B. Jelcinui savo nuomonę dėl kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių. JAV prezidentas buvo įsitikinęs, kad turi būti griežtai laikomasi kariuomenės išvedimo tvarkaraščio, o rusakalbiam gyventojams Baltijos valstybėse turi būti suteiktos lygios teisės su etniniais gyventojais, nesiejant šio klausimo su kariuomenės išvedimu.

Po JAV prezidento B. Clintono susitikimo su politinių, kultūros ir verslo struktūrų vadovais surengta gėlių padėjimo ceremonija prie Laisvės paminklo Rygoje. Aikštėje ant pakylos išsirikiavo visi keturi prezidentai. Į susirinkusiuosius kreipėsi Latvijos prezidentas G. Ulmanis. Jis dar kartą pasveikino JAV prezidentą, pasidžiaugė, kad valstybių prie Baltijos jūros balsas buvo išgirstas ir už Atlanto

vandenyno, palinkėjo, kad okupacija nepasikartotų. JAV prezidentas pareiškė: *„Šiandien švenčiame susivienijimą.“* B. Clintonas teigė, kad JAV piliečiai žavisi Baltijos valstybių gyventojų drąsa ir jėga, kurią jis pavadino „laisvės jėga“. Jis pasidžiaugė esąs pirmasis JAV prezidentas, atvykęs į Baltijos valstybes, ir gana didelę savo kalbos dalį skyrė prieš penkerius metus įvykusiai Baltijos kelio akcijai. Prezidentas B. Clintonas patikino visada stebėjęs Baltijos šalių gyvenimą su pasididžiavimu ir žinojęs apie šių šalių gyventojų partizaninę veiklą bei tremties metus. Latvijos, Lietuvos ir Estijos žmonės parodė pasauliui, kad *„laisvė, net ir paslėpta, nemiršta“*. B. Clintonas priminė, kad 50 metų JAV nepripažino Baltijos šalių okupacijos, o JAV ir dabar gyvena daug išeivių iš Latvijos, Lietuvos ir Estijos.

JAV prezidentas patikino, kad JAV palaikys Baltijos valstybes, besistengiančias prisijungti prie Vakarų Europos struktūrų. Jis taip pat pažadėjo padėti plėtoti ekonomiką ir džiaugtis drauge su Latvijos bei Estijos žmonėmis, kai *„paskutinis Rusijos karys peržengs“* šių valstybių sienas. Svečias pacitavo prezidento Abrahamo Lincolno žodžius, kuriais linkima išsaugoti laisvę ir gerovę, už kurią kovojama [7].

Ta proga Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai – L. Meris, G. Ulmanis ir A. Brazauskas – priėmė bendrą pareiškimą, kuriame pabrėžė: *„Šis vizitas yra geriausias įrodymas, kad JAV palaiko Baltijos valstybių nepriklausomybę ir pripažįsta svarbius žingsnius, kuriuos trys Baltijos šalys žengė demokratijos ir ekonomikos reformose. Susitikime prezidentai daug dėmesio skyrė Baltijos regiono saugumo ir stabilumo klausimams. Keturių šalių vadovai aptarė būdus, kaip stiprinti saugumą bei stabilumą regione, ir dar kartą patvirtino savo įsipareigojimus NATO „Partnerystės taikos labui“ programai. Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai išreiškė pageidavimą plėsti ir stiprinti bendradarbiavimą pagal programą „Partnerystės taikos labui“, siekiant ilgainiui tapti NATO dalimi, ir patvirtino savo įsitikinimą, kad tai skatins stabilumą bei pasitikėjimą Europoje. Prezidentai užtikrino B. Clintoną, kad jie kartu su savo kaimynais ir toliau dirbs kurdami geresnę nepadalintą Europą, remiantis abipuse pagarba ir geranoriškumu.“*

<...> Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai išreiškė pasitenkinimą dabartine santykių su Jungtinėmis Valstijomis būkle ir tvirtą

įsitikinimą, kad šis apsilankymas paskatins santykių plėtrą. Prezidentai pažymėjo, jog šis susitikimas suteikė jiems tikėjimo, kad Amerika liks ištikima Baltijos valstybių draugė, kadangi jos ir toliau kurs demokratijos idealais ir klestėjimo viltimi pagrįstą visuomenę, o tuo išsiskiria Jungtinės Valstijos pasaulyje“ [8].

1994 m. rugpjūčio 22 d. – 1995 m. kovo 1 d. pirmasis Lietuvos kariuomenės taikos palaikymo 32 karių būrys LITPLA-1 Danijos Karalystės taikos palaikymo bataliono DANBAT sudėtyje dalyvavo Jungtinių Tautų tarptautinėje taikos palaikymo operacijoje Kroatijoje.

1994 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Vyriausybė patvirtino pirmąją Lietuvos Respublikos ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos individualią programą „Partnerystė taikos labui“. NATO šiai programai pritarė lapkričio 23 dieną. **Šiuo politiniu žingsniu Lietuva viena pirmųjų prisijungė prie programos „Partnerystė taikos labui“ ir ėmė įgyvendinti joje išdėstytus principus.**

Programa „Partnerystė taikos labui“ Lietuvai suteikė galimybę kurti ginkluotąsias pajėgas, sąveikauti su NATO ir jos valstybių ginkluotosiomis pajėgomis, mokytis perimti NATO šalių patirtį tenkinant individualius Lietuvos poreikius, konsultuotis su NATO įvairiais politiniais, politiniais-kariniais ir kariniais klausimais³.

³ Programa „Partnerystė taikos labui“ tobulinta jau du kartus – 1997 m. Madrido ir 1999 m. Vašingtono viršūnių susitikimuose. Išplėstos ir patobulintos programos „Partnerystė taikos labui“ pagrindą sudaro Narystės veiksmų planas (angl. *Membership Action Plan*, MAP), adaptuotas Gynybos planavimo ir priežiūros procesas (angl. *Planning and Review Process*, PARP), Individuali partnerystės programa (angl. *Individual Partnership Programme*, IPP), sudaroma iš Partnerystės darbo programos pagal individualius atskirus poreikius, ir toliau išvardytos iniciatyvos, pristatytos Madrido bei Vašingtono viršūnių susitikimuose ir reguliariuose NATO ministrų susitikimuose:

- NATO vadovaujamų programos „Partnerystė taikos labui“ operacijų politinio-karinio organizavimo procesas (angl. *Political-Military Framework (PMF) for NATO-led Pfp Operations*);
- išplėstas karinis bendradarbiavimas, pabrėžiant gynybos klausimus (DRMC);
- Operacinio pajėgumo koncepcija (angl. *Operational Capabilities Concept*, OCC);
- išplėsta „Partnerystės taikos labui“ mokymo ir švietimo programa (angl. *Pfp Training and Education Enhancement Program*, TEEP).

Visos šios iniciatyvos buvo glaudžiai tarpusavyje susijusios, viena kitą papildančios ir itin svarbios Lietuvos integracijai į NATO [9].

1995 m. sausio 31 d. Lietuva prisijungė prie programos „Partnerystė taikos labui“ Gynybos planavimo ir priežiūros proceso (angl. *Planning and Review Process*, PARP), kuris įgalino Lietuvą teikti Aljansui informaciją apie karines pajėgas, mokymų centrus, pastangas siekiant suderinamumo su NATO karinėmis pajėgomis. PARP buvo įsteigtas kaip mechanizmas, leidžiantis šalims, bendradarbiaujančioms pagal programą „Partnerystė taikos labui“, nustatyti ir įvertinti pajėgas, reikalingas šalims partnerėms kartu su Aljanso pajėgomis vykdyti daugiašalius mokymus, taikos palaikymo, gelbėjimo ir humanitarines operacijas, taip pat didinti suderinamumą tarp šalių partnerių ir NATO karinių pajėgų, keistis bendra informacija apie gynybos ir finansinius planus. ***Tuo metu PARP⁴ buvo viena svarbiausių priemonių kuriant Lietuvos karines pajėgas, atitinkančias NATO standartus ir galinčias veikti kartu su NATO bei jos valstybių karinėmis pajėgomis.***

Partnerystės tikslai buvo kariniai tikslai, nustatantys sąveikos (kaip vieno iš standartizacijos lygių) tarp skirtingų šalių karinių vienetų reikalavimus. Lietuvos kariuomenė įsipareigojo įgyvendinti prisiimtų partnerystės tikslų keliamus reikalavimus karinių vienetų sąveikai operacijų metu, siekdama užtikrinti kokybišką ir veiksmingą savo karinių vienetų dalyvavimą NATO vadovaujamoje operacijose ir kartu geriau pasirengti būsimai narystei Aljanse. Lietuva ir NATO dvišalių susitikimų metu tarpusavy suderino ir patvirtino partnerystės tikslų keliamus reikalavimus Lietuvos kariuomenei. Šie reikalavimai taip pat atitiko nacionalinius Lietuvos

⁴ PARP vyko etapais. Kiekvieno jų pradžioje buvo nustatomos sritys, kuriose per atitinkamą laikotarpį numatoma pasiekti sąveikumą su NATO ir kokie tam reikalingi papildomi pajėgumai. PARP I etapas buvo numatytas 1995–1997 m. laikotarpiu. Šiam etapui pasiūlyta 20 sąveikumo sričių (angl. *Interoperability Objectives*, IOs), iš kurių Lietuva pasirinko 13 – nuo suderinamumo ryšių įrangos srityje iki logistikos ir kalbos mokymo. PARP II etapui 1997 m. NATO pasiūlė 45 sąveikumo sritis, iš kurių Lietuva pasirinko 33. Nuo 1999 m. PARP III etapo Lietuva priskirtose pajėgose prisiėmė įgyvendinti Pradinius partnerystės tikslus (angl. *Initial Partnership Goals*, IPGs), kuriuos nuo 2000 m. papildė PARP Partnerystės tikslai (angl. *Partnership Goals*, PGs), faktiškai beveik atitinkantys NATO naudojamus Pajėgų tikslus (angl. *Force Goals*, FG). Tuo metu aktyviai buvo dirbama siekiant 66 partnerystės tikslų (iš jų 24 – bendri, 15 – Sausumos pajėgoms, 13 – Karinėms jūrų pajėgoms ir 14 – Karinėms oro pajėgoms) [9].

kariuomenės plėtros prioritetus [9].

1995 m. vasario 8 d. Jūrmaloje susitikę Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai – L. Meris, G. Ulmanis ir A. Brazauskas – pasidžiaugė Baltijos taikos palaikymo bataliono įkūrimu. Prezidentai pareiškė besitikintis, kad šis veiksmas parodys pasauliui, jog Baltijos šalys ne tik reikalaus saugumo, bet ir pačios jį užtikrins. Prezidentai taip pat pasidžiaugė pažanga, padaryta siekiant narystės Europos Bendrijoje. Jie pareiškė, kad yra įsitikinę, jog derybos dėl Europos Sąjungos sutarčių bus baigtos kuo greičiau.

Prezidentai aptarė nesenas diskusijas dėl NATO plėtros. Jie pritarė, kad Europoje neturi būti nesaugių zonų, ir palaikė idėją, kad visi NATO nariai būtų vienodai svarbūs. Taip pat prezidentai pasidžiaugė Latvijos įstojimu į Europos Tarybą. Baltijos valstybių prezidentai įvertino Šiaurės Atlanto šalių vadovų padarytus sprendimus, pabrėždami, kad didelio dėmesio turėtų sulaukti siekimas pagerinti bendradarbiavimą tarp Baltijos ir Šiaurės šalių [10].

1995 m. rugsėjo 7 d. Taline įvykusio trijų Baltijos valstybių prezidentų susitikimo svarbiausia tema buvo aktualūs NATO plėtros klausimai, taip pat Lietuvos, Latvijos ir Estijos narystės Europos Sąjungoje perspektyvos. Taip pat tartasi, kaip reaguoti į vis dažniau pasigirstančius kai kurių valstybių aukštų pareigūnų pareiškimus, kad Baltijos valstybėms pirmajame NATO plėtros etape tenka geriausiu atveju antraeilis vaidmuo.

Priimtame Komunikate *„prezidentai dar kartą patvirtino savo valstybių tvirtą įsitikinimą kuo anksčiau prisijungti prie NATO. Prezidentai išreiškė įsitikinimą, kad NATO išlieka svarbiausiu saugumo ir stabilumo Europoje garantu. Jie pasidžiaugė savo valstybių bendradarbiavimu su NATO ir pasisakė už šių santykių tolesnį intensyvinimą, ypač praktikoje. NATO plėtimo atžvilgiu prezidentai nedviprasmiškai pasisakė už tai, kad demokratinėms Vidurio Europos šalims, kurios siekia narystės NATO ir yra tam pasirengusios, turėtų būti suteikta galimybė prisijungti prie šios organizacijos. Baltijos valstybių manymu, jų integracijos procesai į ES, NATO ir Vakarų Europos Sąjungą abipusiškai stiprina vieni kitus.*

Prezidentai su pasitenkinimu pažymėjo, kad vis labiau plečiami

Baltijos ir Šiaurės valstybių ryšiai, ypač pabrėžta bendradarbiavimo visais lygiais svarba.

Po atviros ir nuoširdžios diskusijos apie valstybių santykius su Rusija prezidentai priėjo prie išvados, jog jų pozicijos esminiais klausimais sutampa, ir išreiškė viltį, kad Rusija ir ateityje eis demokratiniais keliais.

Prezidentai aptarė Ukrainos svarbą Europos architektūroje ir išreiškė įsitikinimą, kad Ukrainos narystė Europos Taryboje artimiausiu metu taps reikšmingu demokratinės pokyčių šalyje garantu“ [11].

Baltijos Asamblėja 7-ojoje sesijoje, vykusioje 1995 m. gruodžio 1–2 d. Taline, priimtame pareiškime pabrėžė: „Baltijos Asamblėja, susipažinusi su 1995 m. spalio 25 d. Rusijos Federacijos federalinio susirinkimo Federalinės Tarybos pareiškimu, oficialiai perduotu Latvijos parlamentui, pareiškia: savarankiškas pasirinkimas ir savo užsienio politikos kurso nevaržomas įgyvendinimas yra neginčytina kiekvienos valstybės teisė; Baltijos Asamblėja išreiškia nuostabą ir apgailestauja dėl Rusijos Federalinės Tarybos požiūrio į tarptautinių santykių principus ir specifinę situaciją šiuo klausimu; trys Baltijos valstybės viena iš pagrindinių stabilumo ir saugumo garantijų laiko nuoseklų ėjimą į Europos Sąjungą ir vis platesnį įsijungimą į Europos Sąjungos šalių narių bendradarbiavimo struktūras ir Atlanto regiono saugumo struktūras; siekimas tapti NATO narėmis dalyvėmis yra aiškus Lietuvos, Estijos ir Latvijos užsienio politikos tikslas ir šio tikslo siekimas yra negrįžtamas; trys Baltijos valstybės yra programos „Partnerystė taikos labui“ dalyvės ir jos laiko dalyvavimą šioje programoje svarbiu veiksmu, stiprinančiu visuotinį pasitikėjimą ir saugumą. Baltijos Asamblėja tikisi, kad Rusijos Federacija laikosi tokios pat nuomonės ir neprieštaraus Europos stabilumui Baltijos regione“ [12].

*1996 m. sausio 31 d. Lietuva pasirašė Karinių pajėgų statuso susitarimą (angl. *Status of Forces Agreement*, SOFA), kuriame nustatytas dalyvaujančių programos „Partnerystė taikos labui“ pratybose karinių pajėgų statusas kitų šios programos dalyvių teritorijose. Taip sudarytos palankios teisinės sąlygos rengti Lietuvoje karines pratybas ir mokymus pagal programą „Partnerystė taikos labui“. Susitarimas įsigaliojo 1996 m. rugsėjo 15 dieną. Vėliau jis vis buvo papildomas [13].*

1996 m. balandžio 16 d. Lietuvoje lankėsi NATO generalinis sekretorius Javieras Solana. Jam Lietuvos užsienio reikalų ministras Povilas Gylys įteikė NATO ir Lietuvos diskusijų dėl NATO plėtros dokumentą (*„Lithuanian Discussion on NATO Enlargement“*). Dokumente teigiama, kad *„Lietuvos pozicija dėl Europos saugumo architektūros raidos yra pagrįsta nedalomo saugumo sąvoka ir mūsų žemyno istorine patirtimi, kurioje Vakarų Europos saugumą, stabilumą ir gerovę užtikrina Europos integracija ir transatlantinis solidarumas. <...> ypatingas dėmesys turi būti skiriamas valstybėms, kurios yra potencialios ES narės ir išreiškusios norą įstoti į NATO“*. Iškelta mintis, kad plėtros procese pirmiausia turi būti atsakyta į klausimą „kas?“, tik tada – „kada?“. *„Lietuvos požiūriu visos suinteresuotos valstybės partnerės turi būti pakviestos pradėti derybas vienu metu. Tai pašalintų abejones ir apsaugotų nuo nestabilumo tas valstybes, kurios pasieks visiškos narystės galbūt po ilgesnio laiko.“* Lietuva neprieštarauja diferenciacijai, bet siekia, kad ji vyktų tik po to, kai bus apibrėžtas galimų narių ratas („kas“). Reikalinga perspektyva, leidžianti galimas kandidatas atskirti nuo kitų valstybių, dalyvaujančių programoje „Partnerystė taikos labui“ [14].

1996 m. gegužės 28 d. Baltijos valstybių prezidentai – L. Meris, G. Ulmanis ir A. Brazauskas, – susitikę Vilniuje, priėmė bendrą deklaraciją „Dėl partnerystės vardan integracijos“, kurioje pabrėžė: *„Mes, Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai, pranešame pasauliui apie savo tolesnį siekimą integruotis į visas Europos institucijas. Mes tikime, kad mūsų šalys gali įnešti ir įneš bendrą indėlį į Europos Sąjungą ir NATO. Šiuos svarbius žingsnius mes norime žengti drauge, o ne varžydamiesi tarpusavyje, pripažindami, kad Baltijos šalių, kaip ir Europos, saugumas yra daugiaplanis ir nedalomas.“*

Mes pripažįstame, kad integracija yra procesas, kuriam reikia laiko ir kuris daug pareikalaus iš mūsų, bet esame įsitikinę, kad:

- *pirma, tiek Europos Sąjunga, tiek NATO turi vienu metu pradėti mūsų ir kitų Vidurio Europos šalių įstojimo procesą, net jei faktinei narystei prireiktų tam tikro laiko. Mes manome, kad mūsų ir Europos saugumui klausimas „kas?“ bus priimtas į abi besiplečiančias institucijas, yra daug svarbesnis už klausimą „kada?“;*

– antra, mes norime žengti tokius žingsnius ne bijodami trečiųjų šalių, bet todėl, kad tikime, jog mūsų vieta yra suvienytoje Europoje;

– ir trečia, mūsų trys tautos yra pasiryžusios paaukoti visa, kas būtina, siekdamos šių tikslų. Mūsų ekonomikos jau priartėjo prie Europos standartų, o mūsų kariai dalyvauja NATO vadovaujamose taikos įgyvendinimo operacijose buvusioje Jugoslavijoje. Toks yra mūsų bendras įsipareigojimas, siekiant šių tikslų, ir niekas neturi bandyti sukiršinti mūsų tarpusavyje. Dabar mes tokie pat vieningi kaip ir tada, kai siekėme atgauti savo nepriklausomybę, ir tokie išliksime“ [15].

Kaip minėta, JAV ir Baltijos valstybių aukščiausio lygio susitikimai prasidėjo 1993 m. rudenį, kai visi trys prezidentai dalyvavo Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 48-ojoje sesijoje. Vašingtone prezidentus draugiškai priėmė JAV prezidentas B. Clintonas. Keturšalis pokalbis buvo pratęstas 1994 m. liepos 6 d. Rygoje. **Tačiau dalykiškiausias vizitas į JAV įvyko 1996 m. birželio 24–27 d.**, kai L. Meris, G. Ulmanis ir A. Brazauskas, susitikę su prezidentu B. Clintonu ir kitais JAV administracijos pareigūnais, su šalies visuomenės ir įvairių institucijų atstovais, gana išsamiai išdėstė šalių saugumo, ekonomikos ir kitų sričių siekius.

1996 m. birželio 24 d. prasidėjo oficialus Baltijos šalių prezidentų vizitas JAV. Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentai birželio 24 d. „Sheraton“ viešbutyje susitiko su senatoriumi, respublikonų kandidatu į prezidentus rudenį vyksiančiuose rinkimuose Bobu Dole'u. A. Brazauskas pabrėžė: „Šiame šimtetyje Lietuva tik ketvirtį amžiaus gyveno nepriklausoma, todėl visiškai suprantama, kad kartu su kitomis Baltijos šalimis Lietuva ieško saugumo garantijų ir kaip realiausią priemonę tokioms garantijoms pasiekti mato NATO. Tai nėra iššūkis Rusijai ir kitoms valstybėms, kurios taip pat turėtų būti įtrauktos į naujos saugumo sistemos Europoje formavimą.“ Senatorius B. Dole'as pareiškė: „NATO plėsis keliais etapais ir turi apimti Baltijos šalis. Reikia manyti, kad šis procesas neturės neigiamos įtakos Rusijai ir nesusilpnins demokratinių ir ekonominių reformų siekiančių jėgų“ [16].

Birželio 25 d. Baltuosiuose rūmuose trijų Baltijos valstybių vadovai susitiko su JAV prezidentu B. Clintonu. Čia buvo pratęstas

pokalbis apie Estijos, Latvijos ir Lietuvos saugumą, jų integraciją į NATO. „JAV prezidentas pareiškė, kad JAV yra suinteresuotos Lietuvos, Latvijos ir Estijos saugumu. Jis pabrėžė savo susižavėjimą ta pažanga, kurią šios valstybės padarė, siekdamos įsilieti į demokratinę Vakarų Europą. Jis pagyrė estų, latvių ir lietuvių drąsą ir pasiryžimą, padėjusį savo tėvynėse, Amerikoje ir visame pasaulyje kovoti už nepriklausomybę ir ją atgauti“, – buvo teigiama pranešime.

Keturi šalių vadovai aptarė išspūdingą pažangą, kurią padarė Baltijos šalys pereidamos prie laisvosios rinkos ir demokratijos. Buvo pareikštas noras dirbti kartu ir toliau palaikyti šiuos procesus. Prezidentai kalbėjo apie stiprėjančius jų šalių ryšius, besiplečiančią bendradarbiavimą programoje „Partnerystė taikos labui“, taikos palaikymo pajėgose Bosnijoje, Baltijos taikos palaikymo batalione ir kitose programose.

Prezidentai dar kartą patvirtino esą įsitikinę, kad naujosios Europos demokratinės valstybės turi integruotis į transatlantines struktūras. Pabrėžta, kad NATO plėtra yra Europos integracijos pagrindinis elementas, sustiprinsiantis visos Europos saugumą. B. Clintonas dar kartą pakartojo, kad pirmosios į NATO priimtos valstybės neturėtų būti paskutinės ir kad NATO plėtros procesas bus atviras visoms Europos šalims, neaplenks nė vienos. „Saugumo įtvirtinimas yra mūsų prioritetas“, – kalbėjo A. Brazauskas birželio 30 d. surengtoje spaudos konferencijoje. Lietuvos prezidentas sakė, kad susitikimuose JAV jis pabrėždavo, jog nuo XIII a. savo valstybingumą skaičiuojanti Lietuva šiame šimtmetyje net 70 metų buvo okupuota, todėl jai svarbus saugumo užtikrinimas dešimtmečiams ir šimtmečiams. „Mes nenorime likti pilkojoje zonoje, kai didžiosios valstybės sprendžia už mūsų nugarų“, – sakė prezidentas A. Brazauskas [17].

Baltijos valstybės buvo išsakiusios bendrą požiūrį, kad, priimančios pirmąsias Vidurio Europos valstybes į NATO, Lietuva, Latvija ir Estija būtų įvardytos kaip būsimos Aljanso narės. Nors konkrečiai į šiuos ir kitus klausimus nebuvo atsakyta, pasak A. Brazausko, pažadėta, kad šios problemos bus svarstomos. Prezidento A. Brazausko nuomone, Lietuvai svarbu būti NATO plėtros proceso daly-

ve. „Politika – sudėtingas reikalas, ir čia greitai niekas neįvyksta“, – sakė Lietuvos vadovas.

Birželio 26 d. Baltijos valstybių prezidentai susitiko su JAV gynybos sekretoriumi Williamu Perry'iu. Pradėdamas susitikimą, jis pasveikino tris prezidentus ir pasiūlė atsakyti į jiems rūpimus klausimus. Estijos prezidentas L. Meris paklausė: „Kokios JAV prognozės dėl Rusijos kariuomenės įtakos ateityje, turint galvoje gen. Lebedevo naują paskyrimą?“ Gynybos sekretorius W. Perry'is atsakė: „JAV remia kiekvienos Baltijos šalies nepriklausomybę ir suverenitetą. Mes tikime, kad jos yra dalis Vakarų kultūros. Baltijos valstybės bus ir turėtų būti integruotos į Vakarų Europą. NATO turėtų būti atvira Baltijos valstybėms. Kai kitais metais įvyks pirmasis žingsnis (angl. First Action) dėl NATO plėtros, tikiuosi pareiškimo, kuris paskelbs apie tai, kad Baltijos tautoms yra atvira NATO narystė. Tai yra NATO principas, kad nė viena šalis neturi diktuoti, kas gali būti NATO nariu, ir kad šalys, kurios atitiks reikalavimus, turėtų būti priimtos. Mes tikimės sustiprinti dvišalius karinius ryšius su Baltijos šalimis. Mes itin remiame programą BALTBAT ir tikimės sustiprinti iki BALTBIGADE.“

Latvijos prezidentas G. Ulmanis paklausė: „Kaip svarbu Rusijai strateginiu požiūriu dislokuoti šalia Latvijos sienų dar kelis karinius automobilius? Ką NATO gali pasiūlyti Baltijos šalims, BALTBAT ir saugumui?“ Jis taip pat padėkojo už RAI projektą. Gynybos sekretorius W. Perry'is atsakė: „Dėl NATO sprendimo apie narystę – gruodžio mėnesį NATO nuspręs judėti pirmyn ir surengti viršūnių pasitarimą dėl NATO išplėtimo 1997 m. pavasarį. Pasitarimas spręs, kurios šalys bus pirmosios. Nenorime spėlioti, kurios tai bus, bet vienos šalys yra geriau pasirengusios negu kitos. NATO imsis veiksmo. Kartu NATO paskelbs aiškų pareiškimą (angl. Clear Statement), kad NATO narystė yra atvira ir kitoms šalims, tarp jų Baltijos valstybėms. Bus priimta svarbi programa šioms šalims, kuri apims bendrus veiksmus ir paramą, padedant pasiekti kvalifikacijas, kurių reikalaujama NATO narystei. Svarbu yra bendri renginiai, kuriuose dalyvautų NATO šalių, taip pat ir JAV kariai“ [18].

1996 m. spalio 6 d. Baltijos Asamblėjos 9-ojoje sesijoje priim-

toje rezoliucijoje „Dėl Baltijos valstybių bendros politikos narystės NATO klausimu“ pabrėžta, kad Baltijos Asamblėja, rūpindamasi Lietuvos, Estijos ir Latvijos saugumu, išreiškdamą susirūpinimą, kad užsitęsę debatai dėl NATO plėtros į Rytus, suprasdama Baltijos valstybių norą greičiau tapti tikrosiomis NATO narėmis ir kartu pripažindama, kad šių valstybių vyriausybės dar nerado bendro būdo, kaip jomis tapti, atsižvelgdama į tai, kad svarbias derybas dėl NATO plėtros NATO Taryba pradės artimiausiu metu, ir manydama, kad Baltijos šalys bus traktuojamos kaip realios kandidatės, ragina Lietuvos, Estijos ir Latvijos vyriausybes nedelsiant parengti bendras politikos gaires ir padaryti bendrus efektyvius parengiamuosius darbus: organizacinius, administracinius, karinius ir politinius, kurie padėtų visoms trimis Baltijos valstybėms greičiau įstoti į NATO [19].

Po 1996 m. spalio mėn. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų suformuota Lietuvos Vyriausybė patvirtino, kad integracija į Europos Sąjungą ir NATO tampa pagrindiniais Lietuvos užsienio politikos tikslais.

Tais pačiais metais lapkričio 26 d. Latvijos, Estijos ir Lietuvos prezidentai susitiko Rygoje. Aptardami NATO plėtrą, prezidentai patvirtino savo tautų pasiryžimą įstoti į NATO artimiausiu metu ir užtikrinti, kad vykstantis plėtros procesas padidintų, o ne sumažintų visų suinteresuotų šalių saugumą.

Prezidentai atkreipė dėmesį, kad per pastarąsias savaites juos pasiekė užuominos iš įvairių šaltinių, jog plėtros procesas neišvengiamai sukels neigiamų pasekmių, kurias patirs visi: dabartiniai Aljanso nariai, nes jų našta turėtų pasunkėti, tie, kurie tikisi įstoti, bet galbūt nebus priimti nedelsiant ir todėl turės kurį laiką susitaisyti su savo neapibrėžtu statusu, ir tie, kurie nesiekia narystės bei klaidingai aiškina, kad Aljanso plėtra kelia jiems grėsmę.

Latvijos, Estijos ir Lietuvos prezidentai aptarė, kaip išsklaidyti tokius nuogąstavimus, ir pasiūlė: 1) nustatyti stojimo eigą, apimančią konsultavimosi mechanizmą tarp NATO ir šalių, kurios išreiškė norą stoti į Aljansą ir puoselėja bendras vertybes, 2) kuo plačiau svarstyti plėtros reikalus visose suinteresuotose šalyse, 3) organi-

zuoti išsamias diplomatinės konsultacijas su visomis suinteresuotomis šalimis ir sušaukti jų susitikimą prieš galutinį Aljanso sprendimą, 4) su visomis suinteresuotomis šalimis aktyviai apsvarstyti plėtros proceso visapusiškumą ir aiškumą. Prezidentai pareiškė, kad trys Baltijos valstybės, kurios visada buvo sudedamoji Europos dalis, pasižada dirbti kartu, tarpusavyje ir su visomis suinteresuotomis šalimis, siekdamos bendrų demokratijos, laisvės ir saugumo tikslų žemyne [20].

Lietuvos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai priėmė bendrą deklaraciją, kurioje sakoma: *„Esame įsitikinę, kad Baltijos valstybių integracija į NATO užtikrintų ilgalaikį saugumą ir stabilumą Europoje. Mūsų trys šalys ir toliau vieningai veiks, stiprindamos savo pasirengimą narystei ir siekdamos įstoti į Aljansą artimiausiu metu. Miglota Baltijos valstybių perspektyva Atlanto integracijos procese gali destabilizuoti Baltijos saugumo erdvę.*

Baltijos valstybės tęs sėkmingą bendradarbiavimą saugumo ir gynybos srityse, tarp jų tolesnę BALTBAT plėtrą, „Partnerystės taikos labui“ veiklos koordinavimą ir Baltijos regiono oro erdvės kontrolės bendros sistemos sukūrimą“ [21].

1996 m. gruodžio 19 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, kuriame integracija į Europos ir transatlantines (NATO) struktūras pavadinta prioritetiniu Lietuvos užsienio politikos tikslu ir nacionalinio saugumo užtikrinimo priemone [22].

Lietuva nuosekliai siekė, kad visos trys Baltijos šalys būtų tarp pirmųjų pakviestų valstybių. Tačiau suvokus, kad pirmasis NATO plėtros etapas bus gana ribotas ir tikriausiai nebus įmanoma pakviesti visų, 1997 m. pradžioje imta propaguoti *„bent vienos Baltijos šalies“* idėja. Tai vertinta kaip geresnis atvejis, nei plėtros nuošalėje paliktos visos trys Baltijos šalys. Vienos geriausiai pasirengusios valstybės pakvietimas suteiktų narystės perspektyvą ir kitoms dviem Baltijos šalims.

Nuo 1997 m. gegužės 30 d. pradėjo veikti Euroatlantinė partnerystės taryba (angl. *Euro-Atlantic Partnership Council*, EAPC), pakeitusi NACC. EAPC būstinė buvo Briuselyje. EAPC perėmė NACC

veiklą, ir ši dar buvo išplėsta apimant tiek politinio, tiek karinio bendradarbiavimo sritis. Taigi EAPC kokybiškai patobulino santykius su NATO⁵.

Nuo 1997 m. Lietuva aktyviai pradėjo dalyvauti NATO ir šalių partnerių EAPC, kurioje daug dėmesio skirta programai „Partnerystė taikos labui“ ir savitrankos procesui stiprinti.

Kaip minėta, 1994 m. lapkričio 30 d. kaip atsakas į NATO iniciatyvą „Partnerystė taikos labui“ buvo pasirašyta pirmoji Lietuvos ir NATO Individualios partnerystės programa (IPP), kurios tikslas – padėti Lietuvai pasirengti būsimai narystei NATO. IPP yra viena iš programos „Partnerystė taikos labui“ dalių. IPP Lietuvai suteikė galimybę dalyvauti tarptautiniuose mokymuose ir pratybose pagal programą „Partnerystė taikos labui“, plėsti ryšius su Aljansu ir jai priklausančiomis valstybėmis. Tad Lietuva tapo viena iš aktyviausių programos „Partnerystė taikos labui“ dalyvių. Nuo pat IPP pradžios Lietuva siekė stiprinti bendradarbiavimą ir laipsniškai plėte veiklą pagal IPP, tačiau tuo metu imta labiau orientotis į kokybę, o ne į kiekybę, todėl Lietuvos IPP renginių skaičius sumažėjo. 1997–1998 m. pagal IPP Lietuvos atstovai dalyvavo 384 renginiuose, iš jų 24 pagal programą „Partnerystė taikos labui“. 2000 m. dalyvauta apie 130 renginių, įskaitant pratybas. Iš jų 60 proc. buvo

⁵ Euroatlantinės partnerystės tarybai (angl. *Euro-Atlantic Partnership Council*, EAPC) priklauso 50 valstybių: visos 32 NATO šalys narės: Albanija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Danija, Estija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė, JAV, Juodkalnija, Kanada, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovėnija, Slovakija, Suomija, Šiaurės Makedonija, Švedija, Turkija, Vengrija, Vokietija – ir 18 šalių partnerių: Airija, Armėnija, Austrija, Azerbaidžanas, Baltarusija (partnerystė suspenduota), Bosnija ir Hercegovina, Kazachija, Kirgizija, Malta, Moldova, Rusija (partnerystė suspenduota), Sakartvelas, Serbija, Šveicarija, Tadžikija, Turkmėnija, Ukraina, Uzbekija. Tikslai – padėti šalims partnerėms pasirengti narystei NATO, taip pat narystės NATO nesiekiančioms šalims prisidėti prie euroatlantinio saugumo, sudaryti sąlygas šalių dialogui ir konsultacijoms politikos, saugumo ir kitais klausimais, stiprinti taiką ir stabilumą. Euroatlantinės partnerystės taryba įgyvendina programą „Partnerystė taikos labui“. Dažniausiai sprendžiami klausimai: krizių valdymas, taikos palaikymo operacijos, regioninės problemos, ginklų (ypač masinio naikinimo) kontrolė, tarptautinis terorizmas, gynybos politika, pasiruošimas nepaprastajai padėčiai, branduolinis saugumas, oro eismo valdymas, mokslinis bendradarbiavimas, pasienio apsauga ir kt. Veikia Euroatlantinės partnerystės tarybos Politinis komitetas (susitinka kartą per mėnesį) [23].

tiesiogiai susiję su Narystės veiksmų planu (angl. *Membership Action Plan*, MAP) ir PARP įgyvendinimu [9]. 2002 m. programoje „Partnerystė taikos labui“ dalyvavo 27 Vakarų, Rytų ir Šiaurės Europos valstybės⁶.

Aktyvus dalyvavimas programoje „Partnerystė taikos labui“ leido Lietuvai sparčiai plėtoti savo kariuomenę pagal NATO standartus: 1) didinti Lietuvos ir NATO karinių pajėgų suderinamumą ir sąveikumą, 2) rengti ir dalyvauti taikos palaikymo operacijose, 3) įdiegti civilių ginkluotųjų pajėgų kontrolę. Lietuva buvo aktyvi karių rengimo dalyvauti tarptautinėse taikos palaikymo operacijose proceso dalyvė. Ji pradėjo dalyvauti NATO vadovaujamose tarptautinėse taikos palaikymo operacijose nuo 1994 m. – būtent nuo 1994 m. rugpjūčio iki 1995 m. spalio Lietuvos kariai įsitraukė į Jungtinių Tautų taikos palaikymo operaciją buvusioje Jugoslavijoje (angl. *United Nations Protection Force*, UNPROFOR). Tada Danijos batalione (DANBAT) dalyvavo trys Lietuvos kariuomenės būriai: LITPLA-1, LITPLA-2 ir LITPLA-3. Pagal bendrą Lietuvos ir Danijos projektą Danija prieš tai Lietuvos karius apmokė ir aprūpino ginkluote [9].

Pasirašius Deitono taikos susitarimą⁷, Lietuva viena pirmųjų dalyvavo NATO vadovaujamoje taikos įvedimo Bosnijoje ir Hercegovinoje operacijoje (angl. *Operation Joint Endeavour*) – IFOR (angl. *Implementation Force*), SFOR (angl. *Stabilization Force*), taip pat kitose taikos palaikymo operacijose ir misijose įvairių karinių kontingentų sudėtyje: LITCOY-1, LITPLA-5, LITPLA-6, LITPLA-7, BALTBAT, BALTCOY-1, BALTCOY-2, BALTCOY-3, NORDPOL, BALTSQO-5, KFOR-2, KFOR-3, KFOR-4, KFOR-5. Lietuva taip pat dalyvavo ESBO verifikacijos misijoje Kosove, ESBO sienos stebėjimo misijoje tuometėje Gruzijoje. 2001 m. Lietuva suteikė transportinį lėktuvą An-26 ir įgulą NATO vadovaujamų stabilizavimo

⁶ 2002 m. programoje „Partnerystė taikos labui“ dalyvavo 27 valstybės, nepriklausančios NATO: Airija, Albanija, Armėnija, Austrija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Bulgarija, Estija, Gruzija (dabar – Sakartvelas), Kazachstanas, Kirgizija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Makedonija, Moldova, Rumunija, Rusija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Tadžikija, Turkmėnija, Ukraina, Uzbekija.

⁷ **Deitono taika (Daytono taika)** – Bosnijos ir Hercegovinos, Jugoslavijos ir Kroatijos taikos sutartis, užbaigusi šių šalių 1992–1995 m. karą.

pajėgų misijai Bosnijoje ir Hercegovinoje, taip pat taikos palaikymo pajėgų misijai Kosove. Nuo 1994 m. iki 2002 m. pradžios daugiau kaip 900 Lietuvos karių dalyvavo tarptautinėse operacijose [24].

Po tarnybos tarptautinėse operacijose beveik visi kariai grįžo į Lietuvos kariuomenės padalinius. Dauguma iš jų paskirti į pareigas, kurias eidami, galėjo pritaikyti savo žinias ir patirtį, supažindinti padalinius su reikšmingomis permainomis, o tai buvo svarbu plėtojant visapusišką sąveiką su Vakarų šalių kariuomenių padaliniais, vykdančiais įvairių tipų operacijas. Tai taip pat didino Lietuvos kariuomenės suderinamumą su NATO karinėmis pajėgomis, formavo naują karininkų, išmokytų pagal Vakarų standartus, elitą, didino kariuomenės prestižą Lietuvoje ir visuomenės paramą Lietuvos integracijai į NATO.

Jau nuo pat 1994 m. buvo tikėtina, kad NATO plėtra neapims visų programos „Partnerystė taikos labui“ dalyvių, todėl Lietuva siekė, kad Aljanso plėtra vienaip ar kitaip apimtų nors Baltijos valstybes. Nuo 1996 m. prasidėjo intensyvus NATO individualus dialogas (konsultacijos pagal formulę „16+1“) su suinteresuotomis tikrąja naryste partnerėmis. Lietuva viena pirmųjų nuo 1996 m. gegužės 10 d. pradėjo dalyvauti šiose politinėse NATO plėtros konsultacijose. Individualaus dialogo su NATO stiprinimas padėjo Lietuvai aiškintis tikrosios narystės Aljanse perspektyvas, teikti informaciją apie kariuomenės plėtrą, siekti jos didesnio karinio suderinamumo su NATO, taip pat informuoti NATO apie Lietuvos santykius su kaimyninėmis valstybėmis [9].

Baltijos Asamblėjos 10-ojoje sesijoje, vykusioje 1997 m. balandžio 26–27 d. Pernu, Estijoje, priimtoje rezoliucijoje „Dėl Baltijos valstybių narystės NATO“ pabrėžta, kad NATO plėtra padės pasiekti pagrindinius tikslus: sukurti saugią ir stabilią Europą, skatinti demokratiją, įtvirtinti rinkos reformas ir sustiprinti Europos tautų bendradarbiavimą. Sesijoje primintas ypatingas Baltijos regiono vaidmuo užtikrinant visos Europos saugumą, prisiminti ir 1975 m. Helsinkio baigiamasis aktas bei 1996 m. Lisabonos dokumentas, kurie patvirtina neatimamą kiekvienos valstybės teisę laisvai pasirinkti arba keisti susitarimus dėl savo saugumo, įskaitant sutartis

dėl aljansų. Taip pat pabrėžta, kad Baltijos valstybės, kaip ir Vakarai, vertina demokratiją, asmens laisvę bei teisės viršenybę ir siekia grįžti į integruotą Europą, stodamos į NATO ir Europos Sąjungą. Buvo patvirtintas Baltijos valstybių pasirengimas prisidėti prie Europos saugumo aktyviai dalyvaujant programoje „Partnerystė taikos labui“, taikos palaikymo operacijose, individualiuose intensyviuose dialoguose su NATO šalimis, pabrėžtas Baltijos valstybių ryžtas ir pastangos atitikti narystės NATO kriterijus, išreikštas būgštavimas, kad, neįtraukus Baltijos valstybių į NATO plėtros procesą, demokratiniais laimėjimams ir stabilumui Europoje gali kilti pavojus. Suprantant Baltijos valstybių vienybę, atitinkančią Baltijos Asamblėjos sesijoje, įvykusioje 1995 m. gruodžio 2 d. Taline, rezoliuciją, kurioje nurodoma, kad *„vienos Baltijos valstybės sėkmė yra visų trijų valstybių laimėjimas“*, suvokta, kad pirmajame NATO plėtros etape bent vienos Baltijos valstybės prisijungimas būtų naudingas visoms trims valstybėms. Taip patvirtinta, kad euroatlantinės institucijos yra atviros visoms trims valstybėms, sustiprinti Baltijos valstybių laimėjimai ir užkirstas kelias dirbtiniam Baltijos valstybių ir kitų Vidurio Europos šalių atskyrimui. Buvo raginama NATO šalių vyriausybės ir Šiaurės Atlanto tarybą Madrido viršūnių susitikime, vyksiančiame 1997 m. liepos mėnesį, pakviesti bent vieną Baltijos valstybę pradėti derybas dėl stojimo į NATO kartu su pirmosiomis naujomis kandidatėmis į Aljanso nares, taip pat užkirsti kelią bet kokiems bandymams atskirti Baltijos valstybes nuo visateisio dalyvavimo euroatlantinės integracijos procesuose [25].

1997 m. gegužės 26 d. Taline įvyko Estijos prezidento L. Merio, Latvijos prezidento G. Ulmanio, Lietuvos prezidento A. Brazausko, Lenkijos prezidento Aleksandro Kwasniewskio ir Ukrainos prezidento Leonido Kučmos susitikimas. Lenkijos ir Ukrainos prezidentai buvo pakviesti Estijos prezidento iniciatyva. Tai buvo pirmas toks penkių prezidentų susitikimas. Estijos užsienio reikalų ministerijos teigimu, penkias valstybes saugumo politikos srityje vienija tai, kad visos jaučia pavojų likti pilkojoje zonoje.

Baltijos valstybių bei Lenkijos ir Ukrainos prezidentai susitikime pabrėžė, kad NATO durys turėtų likti atviros visoms valstybėms,

norinčioms prisijungti prie Aljanso. Penkių valstybių prezidentai pareiškė, kad kiekviena šalis turi teisę pasirinkti savo saugumo užtikrinimo būdą. *„NATO turi likti atvira visoms siekiančioms prisijungti valstybėms, ir jas reikia priimti, jei jos vykdo NATO reikalavimus“*, – rašoma bendrame prezidentų komunikate. *„Visos Talino susitikime dalyvavusios valstybės nepateks į NATO vienu metu. Bet Baltijos valstybių prisijungimui prie NATO nesą alternatyvų“*, – teigė Latvijos prezidentas G. Ulmanis spaudos konferencijoje. Estijos prezidentas L. Meris pabrėžė: *„Estija yra aktyvi taikos palaikymo programos dalyvė ir ne tik saugumo vartotoja, bet ir gamintoja.“* Kaip pavyzdį L. Meris pateikė tą vasarą vyksiančius mokymus „Baltic Challenge“, kuriuose turėjo dalyvauti 3 000 karių.

Ukrainos prezidentas L. Kučma nepasakė, kaip jis vertina Rusijos prezidento tuometį pareiškimą, kad buvusios TSRS respublikos neturi teisės tapti NATO narėmis. *„Prezidentas Jelcinas turi teisę daryti tokius pareiškimus“*, – tepasakė L. Kučma.

Penkių valstybių prezidentai pažadėjo stiprinti bendradarbiavimą remiantis programa „Partnerystė taikos labui“ ir išreiškė pasitenkinimą dėl prieš dieną Paryžiuje Rusijos ir NATO pasirašyto dokumento, kuris padidino tarpusavio pasitikėjimą, saugumą ir stabilumą Europos ir Atlanto regione.

„Svarbu yra tai, kad NATO plėsis toliau, – pasakė spaudos konferencijoje Lenkijos prezidentas. – Todėl ir sveikiname NATO ir Rusijos santykius nustatantį dokumentą, kuris duoda galimybę Aljansui plėstis.“ A. Kwasniewskis Taline išreiškė viltį, kad Lenkija Madrido susitikime bus pakviesta prisijungti prie NATO. *„Lenkija yra pasiruošusi vykdyti NATO narėms keliamus reikalavimus ir supranta, kad Aljanse negali būti dviejų rūšių narių ir visoms galioja tokie patys įsipareigojimai bei garantijos“*, – teigė A. Kwasniewskis. Lenkijos prezidentas taip pat patvirtino, kad Lenkija remia Baltijos valstybių siekį tapti NATO narėmis ir yra pasiruošusi su jomis bendradarbiauti saugumo srityje.

Baltijos valstybių, Lenkijos ir Ukrainos prezidentai pabrėžė NATO ir Ukrainos tarpusavio bendradarbiavimo sutarties svarbą. *„Šis dokumentas yra vienas iš Europos stabilumo užtikrinimo pa-*

grindinių veiksmų“, – sakoma komunikate.

Pasak Ukrainos prezidento, Ukrainos santykių su NATO sutartis bus pasirašyta Madride liepos mėnesį. „*Ši sutartis parems Europos nedalijimo principą*“, – patvirtino jis. Baltijos valstybių, Lenkijos ir Ukrainos prezidentai svarstė ir padėtį Baltarusijoje, kur Aliaksandras Lukašenka bando stiprinti savo valdžią ir todėl riboja demokratiją. Prezidentai taip pat apsvaustė integracijos į ES ir ekonominio bendradarbiavimo klausimus. Estijos užsienio reikalų ministras Toomas Hendrikas Ilvesas patikino: „*Penkių valstybių bendri saugumo pasitarimai būtinai bus tęsiami*“ [26].

Lietuvos veikla po NATO viršūnių susitikimo Madride

NATO viršūnių susitikime Madride 1997 m. liepos 8–9 d. pakvietus į NATO Lenkiją, Čekiją ir Vengriją ir šioms šalims 1999 m. tapus tikrosiomis Aljanso narėmis, Baltijos šalių galimybės tapti NATO narėmis dar labiau padidėjo, nes ryžtasi pradėti plačią Aljanso plėtrą, o trijų valstybių priėmimas rodė, kad šis plėtros procesas dar nesustos. ***Lietuva Madrido susitikimo deklaracijoje buvo paminėta tarp Baltijos regiono šalių, siekiančių NATO narystės ir padariusių pažangą siekiant stabilumo ir bendradarbiavimo Baltijos regione.***

1997 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu buvo įsteigta Lietuvos misija prie NATO, o spalio 9 d. buvęs krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius paskirtas Lietuvos ambasadoriumi prie NATO, o kmdr. Eugenijus Nazelskis – pirmuoju kariniu atstovu prie NATO.

1997 m. rugsėjo 5–6 d. Lietuvos ir Lenkijos prezidentų iniciatyva Vilniuje buvo sušaukta tarptautinė konferencija „Tautų sambūvis ir geri kaimynų santykiai – saugumo ir stabilumo Europoje garantas“. Konferencijoje buvo akredituota daugiau kaip 400 žurnalistų. Dalyvauti Lietuvos sostinėje vykusiame forume pirmą kartą susirinko 12 šalių vadovai: Baltarusijos, Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Moldovos, Rumunijos, Suomijos, Ukrainos ir Vengrijos prezidentai bei Rusijos ministras pirmininkas. Konfe-

rencijoje taip pat dalyvavo JAV, Vokietijos, Islandijos, Norvegijos, Danijos politikos, visuomenės, kultūros, mokslo veikėjai, ESBO ir Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos vadovai.

Konferencija domėjosi ir palankiai ją vertino Vakarų šalių didieji dienraščiai ir televizijos kompanijos. Ją pradėjo Lietuvos prezidentas A. M. Brazauskas. Konferencijoje dalyvavę užsienio valstybių vadovai pabrėžė, kad būtina plėtoti kaimyninių šalių bendradarbiavimą, siekti stabilumo, naikinti priešišumą bei įtarumą. Juolab kad yra daug problemų, kurios kyla nepaisant jokių politinių sprendimų bei sienų [27].

Ši konferencija buvo itin reikšminga. Pirmiausia, kad Lietuvoje tokia konferencija vyko pirmąkart. Tai įvertino ir pasaulio žiniasklaida. Konferencija pristatė Lietuvą kaip demokratinę valstybę. Labai svarbios buvo ir joje išsakytos prezidentų bei kitų svečių nuomonės. Konferencija parodė, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės gali būti stiprus Europos centras. Prezidentai išsakė savo pozicijas, kaip jie vertina vienus ar kitus politinius įvykius, ateitį. Be to, konferencijoje kalbėjo ne tik prezidentai, bet ir žymūs pasaulio kultūros ir politikos veikėjai. Lietuvos prestižas pasaulyje po tokio renginio tik sustiprėjo [28].

Baltijos Asamblėjos 11-ojoje sesijoje, vykusioje 1997 m. lapkričio 7–8 d. Vilniuje, buvo priimta rezoliucija dėl Baltijos valstybių transatlantinės integracijos. Baltijos Asamblėja buvo įsitikinusi, kad Europos saugumas nedalomas ir kad jį gali užtikrinti besitęsiantis NATO plėtros procesas. Ji pasveikino Aljanso sprendimą Madride pakviesti Čekiją, Vengriją ir Lenkiją stoti į NATO. Baltijos Asamblėja buvo tikra, kad šių šalių įstojimas sustiprins Europos saugumą, o JAV dalyvavimas NATO lieka svarbiu taikos išsaugojimo ir saugumo palaikymo veiksmu Europos regione. Baltijos Asamblėja teigiamai vertino tai, kad Madrido deklaracijoje Baltijos valstybės pripažįstamos tikrosiomis ir lygiomis transatlantinės vienodais principais besivadovaujančių valstybių bendrijos narėmis. JAV valstybės sekretorė Madeleine Albright per vizitą Vilniuje pareiškė, kad Baltijos valstybės yra tvirtos kandidatės tapti NATO narėmis. Baltijos Asamblėja pabrėžė Baltijos šalių įsipareigojimus

tęsti integraciją į Europos ir transatlantines saugumo struktūras kaip vieną iš pagrindinių užsienio politikos tikslų, taip pat patvirtino, kad Lietuva, Estija ir Latvija prisidės prie Europos saugumo bei stabilumo toliau stiprindamos gynybos pajėgumus ir sąveikumą su NATO taikos palaikymo pajėgomis, naudodamosi visomis galimybėmis, kurias EAPC siūlo šalims partnerėms. Atsižvelgdama į Šiaurės Atlanto asamblėjos sprendimą, kad NATO plėtros procesas nebus baigtas, kol jame nedalyvaus Lietuva, Estija, Latvija, Rumunija ir Slovėnija, Baltijos Asamblėja pakvietė 16 NATO valstybių narių parlamentus ir vyriausybes: 1) nedelsiant, bent jau ne vėliau kaip 1999 m., pradėti kitą NATO plėtros etapą ir šį procesą tęsti, 2) įtraukti Baltijos valstybes į antrąją šalių, pakviestų pradėti derybas su NATO dėl stojimo, grupę ir atitinkamai patikslinti NATO viršūnių susitikimo Madride sprendimus [29].

1997 m. lapkričio 10 d. Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentai susitiko Palangoje aptarti daug abi puses dominančių reikalų: integraciją į Europos Sąjungą, JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos galutinį suderinimą ir pasirašymą, santykius su Rusija ir trišalį Baltijos šalių bendradarbiavimą.

JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos pasirašymo idėja pirmą kartą buvo suformuluota JAV valstybės departamento parengtame Baltijos veiksmų plane 1996 m. rudenį. 1997 m. Lietuva, kaip ir kitos Baltijos šalys, suformulavo savo principinius pasiūlymus rengiamam dokumentui. Pirmasis parengtas dokumento projektas buvo įteiktas JAV 1997 m. birželio pabaigoje, ruošiantis JAV valstybės sekretorės M. Albright vizitui Vilniuje [30].

Susitikimo metu prezidentai aptarė JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos galutinį variantą. Pasirašyti chartiją buvo numatyta 1998 m. sausio 16 dieną. Pripažinta šios chartijos reikšmė dinamiškai plėtojant dvišalius santykius su JAV, taip pat jos įtaka Estijos, Latvijos bei Lietuvos pažangai, visas tris šalis visiškai integruojant į europines ir transatlantines politines, ekonomines, saugumo ir gynybos struktūras. Prezidentai pareiškė, kad Estijos, Latvijos ir Lietuvos saugumo politika remiasi supratimu, jog europinis saugumas yra nedalomas, o saugumą bei stabilumą sustiprins

Estijos, Latvijos ir Lietuvos integracija į Europos Sąjungą bei Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją [31].

JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartija

1998 m. sausio 12–19 d. įvyko trijų Baltijos valstybių prezidentų vizitas Niujorke ir Vašingtone. Kaip buvo numatyta, pirmąją vizito dieną Lietuvos prezidentas kartu su Latvijos ir Estijos prezidentais susitiko su Vašingtono politikais, akademine visuomene ir žiniasklaidos atstovais Carnegie'io tarptautinio taikos fondo centre ir Užsienio ryšių taryboje. Kreipdamasis į gausiai susirinkusius susitikimo dalyvius, A. Brazauskas papasakojo apie Lietuvos užsienio politikos principus ir pasiekimus gerinant politinius ir ekonominius santykius su visomis kaimyninėmis valstybėmis, aktyvų regioninį bendradarbiavimą ir tuo prisidedant prie Europos bei regiono saugumo užtikrinimo. Prezidentas pareiškė, kad Lietuva ir toliau plės bei stiprins ekonominius ir prekybos ryšius su kaimyninėmis valstybėmis, stengsis sukurti palankias sąlygas Rytų ir Vakarų bendradarbiavimui, pripažindama ekonominio saugumo svarbą, sieks subalansuotos prekybos su Rytais ir Vakaraais. A. Brazauskas pabrėžė, kad Lietuvos saugumui užtikrinti būtina NATO narystė, jis apibūdino kelius, kuriais eidama Lietuva artėja prie numatyto tikslo.

Kalbėdamas Užsienio ryšių taryboje, Lietuvos prezidentas A. Brazauskas pabrėžė numatomoje pasirašyti JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijoje atspindėtą bendrą visų keturių pusių interesą siekti saugumo ir stabilumo Baltijos regione ir visoje Europoje. Lietuvos prezidentas teigė, kad chartija, kurioje JAV pritaria Baltijos valstybių siekiams bei pastangoms tapti NATO nare ir teigia, kad mato Lietuvą kaip rimtą kandidatę į Aljanso nares, tęsia praeitais metais Madride pradėtą Baltijos valstybių saugumo stiprinimo procesą [32].

Sausio 15 d. JAV viešintis Lietuvos prezidentas A. Brazauskas lankėsi Gynybos departamente. Trijų Baltijos valstybių prezidentus pasveikino laikinai Pentagono vadovo pareigas einantis JAV gynybos sekretoriaus pirmasis pavaduotojas Johnas Hamre. Susitikime

kalbėję JAV gynybos vadovai pareiškė tvirtą nuostatą praktiškai padėti Baltijos valstybėms įgyvendinti NATO narystei keliamus reikalavimus. Tam, pasak jų, turėtų pasitarnauti Pentagono specialistų rengiamos Lietuvos, Latvijos ir Estijos karinių pajėgų vertinimo studijos. Buvo pabrėžta, jog JAV visapusiškai stengsis, kad NATO plėtra netaptų vienkartinio procesu, kad Aljansas ir ateityje liktų atviras visoms į jį įstoti pageidaujančioms valstybėms [33].

Sausio 16 d. Vašingtone trijų Baltijos šalių prezidentai – A. Brazauskas, L. Meris, G. Ulmanis – ir JAV prezidentas B. Clintonas Baltųjų rūmų Rytų salėje pasirašė Partnerystės chartiją [34]. Partnerystės chartijos pasirašymo ceremonijoje dalyvavo 150 keturių valstybių oficialių delegacijų narių ir kviestinių svečių, tarp jų Rusijos ambasadorius. JAV prezidentas B. Clintonas, sveikindamas Baltijos valstybių prezidentus, kalbėjo: „Amerikos saugumas yra glaudžiai susijęs su Europos saugumu. Tačiau Europa niekada nebus saugi, jei Baltijos šalių saugumui grės pavojus. NATO durys yra ir bus atviros kiekvienai valstybei partnerei, ir Amerika pasiryžusi sukurti sąlygas, kurios vieną dieną Estijai, Lietuvai ir Latvijai leis įžengti per šias duris“ [17]. Tiesa, B. Clintonas kartu pareiškė, kad chartija neužtikrina priėmimo jau antrajame plėtros etape. „Vis dėlto pokalbiai su JAV prezidentu nuteikė optimistiškai, ir aš net viešai pareiškiau nuojautą, kad Lietuva NATO nare gali tapti prezidento Valdo Adamkaus kadencijos metu, – rašė prezidentas A. Brazauskas. – Tuoju po JAV, Estijos, Latvijos ir Lietuvos partnerystės chartijos pasirašymo ir net išvakarėse pasigirdo įvairių dokumentų vertinančių komentarų. Mano nuomone, Partnerystės chartija yra svarbi keliais aspektais.

Pirmiausia ji pripažįsta trijų valstybių vaidmenį JAV politikos strategijoje garantuoti Europos saugumą ir stabilumą. Jos vadinamos partnerėmis. Iš čia išplaukia kita Vašingtono nuostata – „tikras, gilus ir nuolatinis interesas“ yra Estijos, Latvijos ir Lietuvos nepriklausomybė, suverenumas, teritorinis integralumas ir saugumas. Trečia, nors chartija nesuteikia saugumo garantijų, Amerika įsipareigojo Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims sudaryti sąlygas, kad jos galėtų integruotis į NATO ir kitas euroatlantines struktūras.

Savo ruožtu Baltijos šalys pasižadėjo gerinti santykius su visais

kaimynais, tarp jų ir su Rusija. Kai kurių Lietuvos politikų nuomone, Partnerystės chartija pagal svarbą prilygsta Lietuvos sutartims dėl tarpvalstybinių santykių su Rusija ir Lenkija ar sutarčiai su Baltarusija dėl sienos“ [17].

1998 m. sausio 22 d. Briuselyje, NATO būstinėje, Lietuvos misijos prie NATO iniciatyva buvo surengtas neeilinis NATO ir šalių partnerių ambasadorių susitikimas, kurio metu keturi (Estijos, Latvijos, Lietuvos bei JAV) ambasadoriai: Juris Luikas, Imantas Liegis, Linas Linkevičius bei Alexanderis Vershbowas – pateikė savo kolegoms ambasadoriams informaciją apie prieš savaitę Vašingtone pasirašytą keturių valstybių chartiją. Neformalų posėdį vedė NATO generalinio sekretoriaus pavaduotojas ambasadorius Sergio Balanzino.

Keturiems ambasadoriams pristačius informaciją apie pagrindinius chartijos elementus, neformalaus susitikimo metu kalbėję Kanados, Ukrainos, Danijos, Norvegijos, Islandijos, Lenkijos, Vokietijos, Vengrijos, Turkijos, Švedijos, Suomijos ir kitų valstybių ambasadoriai vieningai pabrėžė, kad ši chartija taps svarbia kuriamos naujos Europos saugumo architektūros dalimi. Ypač buvo džiaugiamasi chartijoje išreikštu JAV interesu Baltijos regione. Pastebėta, kad chartija neabejotinai sustiprins ne tik Baltijos valstybių, bet ir viso Baltijos jūros regiono saugumą bei stabilumą ir taip prisidės prie kitų dvišalių bei daugiašalių iniciatyvų. Pabrėžta, kad ši chartija atveria narystės perspektyvą, ir ji prisidės prie Baltijos valstybių siekių tapti Aljanso narėmis įgyvendinimo. Daugumos pasisakiusiųjų nuomone, tiek chartijos tekstas, tiek pasirašiusių valstybių lyderių pasisakymai užtikrina, kad ji nenukreipta prieš kitas valstybes ir kad Europoje nebus skiriamųjų linijų. Susitikimo metu kalbėjusių kai kurių Pietryčių Europos valstybių atstovų nuomone, chartija galėtų tapti modeliu kuriant bendradarbiavimo atmosferą jų regione.

Susitikimo pabaigoje ambasadorius S. Balanzino paragino ir kitų valstybių atstovus išnaudoti EAPC formatą, pateikiant informaciją apie svarbiausius politinius įvykius [35].

1998 m. kovo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė deklaraciją „Dėl JAV, Lietuvos, Latvijos ir Estijos 1998 m. sausio 16 d. pasirašytos Partnerystės chartijos“, kurioje pabrėžiama:

„Jungtinės Amerikos Valstijos, pareikšdamos apie savo tikrą, didelį ir nuolatinį dėmesį Lietuvos nepriklausomybei, suverenumui ir saugumui, remia mūsų valstybės pastangas tapti visateise Europos ir transatlantinių politinių, ekonominių, saugumo ir gynybos institucijų nare. Mes reiškiamo tvirtą įsitikinimą, kad Partnerystės chartijos deklaruoti principai bei įsteigtos konsultacinės institucijos bus naudingi siekiant Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų tikslų.

<...>Manome, kad dabartinis labai aktyvus bei visapusis mūsų dalyvavimas programoje „Partnerystė taikos labui“ negali pakeisti Lietuvos Respublikos narystės Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje. Šiai narystei pritaria visos Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamos politinės partijos“ [36].

2008 m. sausio 16 d. bendrame Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus, Latvijos prezidento Valdžio Zatlero ir Estijos prezidento Toomo Hendriko Ilveso pareiškime JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos dešimtųjų metinių proga teigiama:

„Ši chartija išryškino strateginę realaus, gilaus ir ilgalaikio Amerikos dalyvavimo Europos reikaluose būtinybę, paversdama Baltijos šalis nepakeičiamo transatlantinio ryšio, kuris visada bus Europos saugumo ir stabilumo šerdis, dalimi. Toks stabilumas padėjo Baltijos valstybėms tapti sparčiausiai augančios ekonomikos šalimis Europos Sąjungoje, o Jungtinės Amerikos Valstijos išlieka vienos iš svarbiausių investuotojų šiose šalyse. Mes taip pat tikimės, kad Jungtinės Amerikos Valstijos patikimus draugus Europoje įtrauks į vizų atsisakymo programą ir tai padės toliau plėtoti mūsų šalių modernios partnerystės dvasią bei įgyvendinti transatlantinės sąjungos viziją.

Baltijos valstybėms 2004 metais įstojus į NATO, o netrukus – į Europos Sąjungą, pagrindiniai JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos tikslai buvo įgyvendinti. Tačiau chartijos dvasia ir toliau gyva mūsų keturių valstybių nekintančiuose įsipareigojimuose bendroms laisvės, demokratijos, žmogaus teisių bei laisvos rinkos vertybėms“ [37].

Bibliografija

1. Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko pareiškimas „Dėl Lietuvos narystės NATO“. *Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Respublikos Prezidento dekretai*, Vilnius, 1994, Nr. 3(9), p. 549–550.
2. Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko laiškas Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos generaliniam sekretoriui Manfredui Wörneriui. 1994 m. sausio 4 d. *Krašto apsauga*, 2004, Nr. 6(56), p. 4.
3. Sutartis „Dėl Baltijos valstybių prezidentų aukščiausiojo lygio susitikimų“, Palanga, 1994-03-25. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 26-420.
4. Estijos, Latvijos ir Lietuvos Prezidentų pareiškimas „Dėl savitarpio ir regioninio bendradarbiavimo plėtojimo“, Palanga, 1994-03-25. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 26-419.
5. Baltijos valstybių prezidentų pareiškimas „Dėl veiksmų koordinacijos, plėtojant ryšius su Europos Sąjunga, NATO, kitomis tarptautinėmis struktūromis, taip pat stiprinant stabilumą Europoje“, Palanga, 1994-03-25. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 26-418.
6. Lietuvos Respublikos ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos saugumo susitarimas. Įsigaliojo 1994 m. birželio 13 d. *Valstybės žinios*, 2001-08-24, Nr. 73-2574.
7. JAV ir Baltijos šalių prezidentų spaudos konferencija: „JAV Prezidentas susitiko su trijų Baltijos valstybių prezidentais“, „JAV Prezidento kalba ir išvykimas“ (1994 m.). *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 35, l. 18–19.
8. Bendras Estijos, Latvijos ir Lietuvos prezidentų pareiškimas susitikus su Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentu, Ryga, 1994-07-06. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1060.
9. *NATO vakar, šiandien, rytoj*. Sudarė R. Lopata ir G. Vitkus. Vilnius, 1999.
10. Meeting of the Presidents of Estonia, Latvia and Lithuania. Joint Communiqué, Jūrmala, 1995-02-08. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 60, l. 6.

11. Lietuvos, Estijos ir Latvijos Prezidentų susitikimo, įvykusio Taline 1995-09-07, komunikatas. *Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Respublikos Prezidento dekretai. Konstitucinio Teismo nutarimai*, Vilnius, 1996, t. 7(13), p. 589–590.

12. Baltijos Asamblėjos pareiškimas, Talinas, 7-oji Baltijos Asamblėjos sesija, 1995-12-02. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. 2, ap. 10, b. 75, l. 2.

13. Valstybių Šiaurės Atlanto Sutarties dalyvių ir kitų valstybių, dalyvaujančių programoje „Partnerystė taikos labui“, susitarimo dėl karinių pajėgų statuso ir šio susitarimo papildomo protokolo ratifikavimo įstatymas, pasirašytas 1996 m. sausio 31 d. Briuselyje. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 48-1143, Nr. 116-2704.

14. Jankauskas, K., Vareikis, E. Lietuva ir tarptautinis saugumas. *Lietuva ir tarptautinės organizacijos*, Kaunas, 1998, p. 130.

15. Baltijos valstybių prezidentų bendra deklaracija „Dėl partnerystės vardan integracijos“, Vilnius, 1996-05-28. *Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Respublikos Prezidento dokumentai. Konstitucinio Teismo nutarimai*, Vilnius, 1996, t. 8(14), p. 1034.

16. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Informacijos ir spaudos skyriaus pranešimas spaudai „Tęsiasi Lietuvos Prezidento A. Brazausko vizitas JAV“, 1996-06-24–1996-06-27. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 87, l. 65.

17. Brazauskas, A. *Penkeri prezidento metai: įvykiai, prisiminimai, mintys*. Vilnius, 2000.

18. Amerikos spauda apie trijų Baltijos valstybių prezidentų apsilankymą JAV, „Amerikos balsas“, 1996-07-01. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 87, l. 60.

19. Baltijos Asamblėjos rezoliucija „Dėl Baltijos valstybių bendros politikos narystės NATO klausimu“, Ryga, 9-oji Baltijos Asamblėjos sesija, 1996-10-06. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. 2, ap. 10, b. 106, l. 2.

20. Latvijos, Estijos ir Lietuvos prezidentų bendra informacija spaudai „Dėl nuogastavimų, kuriuos kelia NATO išplėtimas“, 1996-11-26. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 90, l. 12.

21. Latvijos, Estijos ir Lietuvos Respublikų prezidentų bendra deklaracija, Ryga, 1996-11-26. *Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Respublikos Prezidento dokumentai. Konstitucinio Teismo nutarimai*, 1997, t. 9(15), p. 589–590.

22. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Vilnius, 1996-12-19. Nr. VIII-49. *Valstybės žinios*, 1997 m. sausio 8 d., Nr. 2–16, Galiojanti suvestinė redakcija (2024-07-01–2025-12-31).

23. *Euroatlantinės partnerystės taryba*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/euroatlantines-partnerystes-taryba/>

24. Bosnijoje ir Hercegovinoje – nauja Lietuvos karių grupė. *Krašto apsauga*, 2002, Nr. 5(8), p. 16.

25. Baltijos Asamblėjos rezoliucija „Dėl Baltijos valstybių narystės NATO“, Pernu, 10-oji Baltijos Asamblėjos sesija, 1997-04-27. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. 2, ap. 10, b. 135, l. 8–9.

26. Valstybių vadovai Taline. Prezidentai reikalauja palikti NATO duris atviras, Ain Parmas, Eesti Paevaleht, 1997-05-27. Vertė J. Sauks. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 117, l. 115.

27. Gečas, K., Grumadaitė, R., Sakalauskaitė, R. Vilniaus konferencija suteikė tribūną skirtingiems požiūriams į Europą. *Lietuvos rytas*, 1997 m. rugsėjo 6 d.

28. Vilniaus forumas – didelių ir mažų tautų kryžkelė. *Lietuvos rytas*, 1997 m. rugsėjo 8 d.

29. Baltijos Asamblėjos rezoliucija „Dėl Baltijos valstybių transatlantinės integracijos“, Vilnius, 11-oji Baltijos Asamblėjos sesija, 1997-11-08. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. 2, ap. 10, b. 136, l. 9.

30. Pažyma dėl JAV ir Estijos, Latvijos bei Lietuvos Respublikų partnerystės ir bendradarbiavimo chartijos, Palanga, 1997-11-11. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 126, l. 124.

31. Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos prezidentų susitikimo metu (Palangoje) 1997-11-10 priimtas bendras komunikatas. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 126, l. 100–101.

32. Lietuvos Respublikos ambasados Vašingtone informacija apie prezidento A. Brazausko darbo vizitą Vašingtone, 1998-01-14. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos archyvas*, ap. 1, b. 344, l. 18–19.

33. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos informacija apie Lietuvos Respublikos delegacijos lankymąsi Pentagone, 1998-01-16. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos archyvas*, ap. L, b. 344, l. 27.

34. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Latvijos Respublikos partnerystės chartija, Vašingtonas, 1998 m. sausio 16 d. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos archyvas*, ap. 4, b. 764, l. 1–6, 12.

35. Lietuvos Respublikos misijos prie Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos pranešimas spaudai „JAV ir Baltijos valstybių chartija Briuselyje buvo pristatyta neformaliame NATO ir partnerių ambasadorių susitikime“, 1998-01-22. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos archyvas*, ap. 1, b. 344, l. 32.

36. Lietuvos Respublikos Seimo deklaracija „Dėl JAV, Lietuvos, Latvijos ir Estijos 1998 m. sausio 16 d. pasirašytos partnerystės chartijos“, Vilnius, 1998-03-26. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 31-823.

37. *Bendras Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentų pareiškimas JAV ir Baltijos valstybių partnerystės chartijos dešimtųjų metinių proga*, 2008-01-16. Prieiga per internetą: <http://www.president.lt/lt/news.full/8696>